

**ҚАРЖЫНЫҢ
АЗДЫҒЫ
ҒЫЛЫМИ
ЖАҒАЛЫҚТАРДЫҢ
ЖОЛЫН БАЙЛАП
ТҰР**

2-бет

**ЕҢБЕГІНЕ
ҚАРАЙ –
ҚҰРМЕТ**

4-бет

**КІШКЕНТАЙ
ҚЫЛМЫСКЕР**

8-бет

ЗАН газеті

№90 (3621) 28 қараша 2023

zangazet@mail.ru

Qoғamдық-саяси, құқықтық газет

ZANMEDIA.KZ

СҰХБАТ

Нұрлан САҒЫНДЫҚОВ,
Жетісу облысы Полиция
департаментінің криминалды
полиция басқармасы
басшысының орынбасары,
полиция подполковнигі:

«ИНТЕРНЕТ- АЛАЯҚТАРҒА АЛДАНЫП ҚАЛМАҢЫЗ»

– Нұрлан Сәбитұлы, қазіргі таңда Жетісу облысындағы алаяқтық істер жайлы не айтар едіңіз. Өңірдегі жағдай қалай?

– Жалпы облыста 2023 жылдың 10 айының қорытындысы бойынша 460 интернет-алаяқтық фактілері тіркелді. Өткен жылы осы уақытта 360 дерек тіркелген еді. Өсім 27,8 пайызды құрап отыр. Өсім әсіресе, Талдықорған қаласында 28,7%-ға (282-ден 363-ке дейін), Текелі қаласында 3,4 есе (5-тен 17-ге дейін), Ақсу ауданында 2 есе (2-ден 4-ке дейін), Ескелді ауданында 6,5 есе (2-ден 13-ке дейін) артқан. Көксу ауданында 4,5 есе (2-ден 9-ға дейін), Панфилов ауданында 70,0% (10-нан 17-ге дейін) алаяқтықтың өскені байқалады. Ал осы бағыт бойынша тіркелген қылмыстардың азаюы Алакөл ауданында – 2,6% (21-ден 8-ге дейін), Кербұлақ ауданында – 2,5% (10-нан 4-ке дейін), Сарқан ауданында – 33,3% (3-тен 2-ге дейін) байқалады.

– Осы қылмысты жасаушылар елді қандай жолдармен алдап, немен айналысып жүр?

– Қылмыстардың бір бөлігі әлеуметтік желілер арқылы (Instagram, WhatsApp, telegram) және онлайн алаңдар (kolesa, olx.kz) арқылы жасалып отыр. Осыған дейін аталмыш платформаларға қатысты 154 қылмыстық іс тіркелді. Жалған жарнамаға еліткен тұрғындар алдын ала төлем жасап, артынша келіскен зат немесе қызмет түріне қол жеткізе алмай кеткен. Тағы бір қылмыстық фактілер онлайн-несие рәсімдеуге қатысты. Бүгінге дейін осыған байланысты 74 іс тіркелді. Бұл алаяқтық схеманың негізгі айшықты белгілері банк қызметкері атынан телефон қоңыраулары түсіп, телефонды алыстан басқаруға арналған бағдарламаларды орнаттыруға әрекет жасаудан көрінеді.

(Соңы 5-бетте)

(Соңы 5-бетте)

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

МЕДИАНАРЫҚ ЖАҢА ТӘУЕКЕЛДЕРГЕ ДАЙЫН БА?

Бұқаралық ақпарат құралдары саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін 1999 жылы 23 шілдеде қабылданған «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» заң ескіргенін бүгінде бәрі мойындайды. Ал бұл мәселенің қоғамда талқыланып келе жатқанына он жылдың жүзі боп қалды.

МӘСЕЛЕ

НЕКЕ БҰЗУ ЖАНЖАЛДАН БАСТАЛАДЫ

Қазіргі таңда елімізде өршіп тұрған мәселенің бірі – ажырасу. Қазақстанда әрбір үшінші неке ажырасумен аяқталады. Ұлттық статистика бюросының мәліметіне қарағанда, өткен жылы 17,7 мың жұп некесін бұзған. Бірақ тіркелген ажырасуға қатысты бұл деректерге күдікпен қарауға болады. Өйткені, елімізде өтірік ажырасатындар да аз емес.

Заман дамып, өзгерген сайын адамдардың, жалпы қоғамның көзқарасы мен құндылықтарға деген қарым-қатынасы өзгереді. Бұл – бұлтартпас шындық. Себебі, заманға сай адамдардың психологиясы өзгеріске ұшырайды, бір қалыпта тұрмайды.

Сонымен, адамның қарым-қатынасқа деген көзқарасы өзгереді. Осыдан біраз жыл бұрын ажырасуға бару – үлкен күнә, қылмыс немесе ерсі қылық ретінде қабылданатын еді. Гендерлік құқық заңнамасы қабылданған соң, ажырасу фактісі де көптеп тіркеле бастады.

Бұрын дәстүрлі қазақ отбасында ажырасу деген ұғым мүлде болмаған. Жастар ауыл ақсақалдары мен үлкендерінің сөздерін жерге тастамаған. Олар бұзығын тыйып, ақылын айтып, отбасындағы дәмсіз ұрыс-керісті болдырмай реттеп отырған. Сол себепті ажырасу

деген ұғым мүлде болмаған. Неке және отбасы мәселелерін зерттеп жүрген этнограф Аманжол Қалыш ажырасу өткен ғасырдың 40-50 жылдары кең етек жая бастады дейді. Егер 1950 жылдары әрбір жүзінші отбасы ажырасса, 1980 жылдары әрбір төртінші, 1990 жылдары әрбір үшінші отбасында ерлі-зайыптылардың неке бұзуы болған.

Неке бұзудың себептері көп. Бірақ басты себептері не деген сұраққа нақты жауап беру қиын. Осы сұраққа жауап ретінде психологтардың тұжырымы бойынша мынандай себептер бар: перзенттің болмауы. Адамның отбасы құрғандағы басты мақсаты – ұрпақ өсіру, артына із қалдыру, бала тәрбиелеу, оның қызығын көру. Бұл қазақ ұлтына тән мінез, тән қалау. Оның үстіне, ұлттық мінезіміз бен менталитетіміз бөлек. «Балалы үй – базар,

баласыз үй – қу мазар» деп айтылады. Міне, осыдан кейін жас отбасылар неке бұзуға ниеттенетіндігін көруге болады.

Түсініспеушілік немесе мінездің жараспауы. Түсініспеушілік қандай жағдайда туындайды? Ол екі жастың асығыс отбасын құру туралы шешім қабылдауынан, бір-бірін жете танып-білмеуінен туындайды. Оған себеп – үйленгенге дейін көңіл қосып, қазіргі тілмен айтқанда кездесіп жүргенде өздерінің шынайы бет-бейнесін, мінезін көрсетпеуі, өздерінің болашақ жары қандай болғанын қалайтыны туралы толық жеткізбегендіктен.

Нәпсіқұмарлықтың кесірі. Ер адамдардың араққа, құмар ойындарына, букмекерлік ұйымдарға тәуелділігі, наркотикалық, психотроптық нәрселерге байланысты да ажырасушылар көп.

Дінге көзқарастарының сәйкес келмеуіне байланысты да кетіседі, одан қалса теріс жүріс жүруге әуестік басым. Бұлар – әйелдің сабырын түбі бір тауысатын жаман әдеттер. Алайда, осындай жағдайлар ішінара әйелдер арасында да кездеседі.

Тұрмыс тауқыметі. «Неке бұзуға қандай

себеп болды?» деген сұраққа әйелдердің күйеуім табыс таппады, жатыпшыер, жалқау деп жауап беретіндері де аз емес. Егер, ер адам отбасын құруға, бір жаңыны асырауға дайын болмай, соқыр сезіммен, желікпен үйленер болса, оның ақыры – неке бұзуға әкеп соқтырады.

Осы аталған себептерден де бөлек көптеген себептер бар. Олардың қатарына кінәсін мойындамау, тәкаппарлық, қырсықтық, кекшілдік, ата-енелердің шамадан тыс жеке өмірлеріне араласуы, өз қалауымен қосылмау, бір-біріне сенбеу және т.б. себептерді атауға болады. Неке бұзу жанжалдан басталады. Қазірге кезде жанжалды реттеу, бір-біріне түсіністікпен қарау, мәмілеге келу қажет. Түсіністік танытатын кезде, жағдайды саралап, барлығын ойлануы, екі жаққа да тиімді болатындай шешім жасауға болады. Егер біріңізге құрбандыққа бару керек болса, бару керек. Ол – сіздің отбасыңыз үшін жасалатын қадам.

К.САМЕНБЕТОВ,
Маңғыстау облысы Жаңаөзен
қалалық сотының судьясы

МЕДИАНАРЫҚ ЖАҢА ТӘУЕКЕЛДЕРГЕ ДАЙЫН БА?

(Соңы. Басы 1-бетте)

олар ұлттық оператор ретінде Қазпоштаны анықтаймыз ба, әлде басқа оператор қажет бола ма деген мәселе бойынша қызу пікірталас өткізген.

«Мемлекеттік ақпараттық тапсырыс ашық және бұған қатысты есептілік міндетті түрде болуы керек. Біз мемлекеттік ақпараттық тапсырыстың тиімді жүзеге асырылуының жыл сайынғы есебін Жоғары аудиторлық палата арқылы немесе орталық мемлекеттік орган арқылы Парламентке берілуі қажет деген норманы ұсындық. Бұл да ауқымды концептуалды нормалардың бірі болды. Масс-медияның этикасы деген біз үшін алдымен журналистердің құқықтық кепілдіктерін сақтау. Сонымен қатар сенімді, шынайы ақпаратты жеткізу, субъективтіліктен алыс бола отырып, объективті ақпаратты қоғамға жеткізу. Мен өзім оны қоғам мен биліктің арасындағы байланысты нығайту деп түсінем» деген Ж.Сүлейменов өздерінің «Масс-медиа туралы» заң тек қана бүгінгі тәуекелдеріне емес, бүгінгі өткір сұрақтарға емес, біздің ұлт ретіндегі болашақ сұрақтарға да жауап беретіндей заң болуы үшін жұмыс жасап жатқандарын жеткізді.

Мәдениет және ақпарат вице-министрі барлық тәуекелдер мен басты бағыттар, басымдықтар ең алдымен Ақпараттық доктринада айқындалғанын атап өтті. Соның ішінде бірінші сөз бостандығы. Екінші, ақпараттық егемендігіміз. Үшінші, медиа саланың бәсекеге қабілеттігі, сонымен қатар ұлттық дәстүріміз ескерілген. Сондықтан олар ең алдымен журналистика қауымдастығы мен медиа саламен, әрбір азаматпен осы мәселеге қатысты жұмыс жасап жатқанын жеткізген Қ.Искаков: «Біз оппонент емеспіз. Бәріміз әріптеспіз. Біздің саясатымыз сіздерге кедергі жасау емес, уәкілетті органның басты жұмысы сөз бостандығын қамтамасыз ету. Әрбір журналистің жұмысына жағдай жасау. Сонымен қатар ұлттық ақпараттық кеңістіктің ақпараттық қауіпсіздік мәселесі. Қолданыстағы заң 1999 жылы қабылданған. 24 жылдың ішінде 30-ға жуық өзгерістер енгізілді. Яғни, біздің заңнамамыз ішкі, сыртқы ахуалға, біздің қазіргі боп жатқан жағдайға сәйкес келмейді заңнама жағынан да, ұйымдастыру жағынан да, ақпараттық технологияны дамыту жағынан да. Тіпті, түсіндірме сөздері бойынша да сәйкес келмейді. Өйткені моральдық тұрғыдан ескірген» деді.

Оның айтуынша, жаңа жобадан қолданыстағы заңға қарағанда көп жеңілдіктер, онды өзгерістер бар. Нақтылап айтқанда, бірінші – журналистер мәртебесіне қатысты. Қазіргі таңда кез келген азамат өзінің арнамына нұқсан келтірген ақпарат болса кез келген уақытта шағым бере алады. Министрлік оның мерзімін 3 жыл деп нақтылап отыр. Екінші, ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша. Олар шекаралас аумақтарда немесе шалғай ауылдарда біздің теледидар хабарларын көрсету үшін шетелдік арналарды бұғаттау үшін немесе шектеу үшін арнайы субсидия мәселесін қарастырып жатыр. Үшіншіден, құзырлы органдардың журналистердің ресми сауалнамасына жауап беру мерзімі қазіргі заңнаманы 7 күн болса, енді оны 5 күнге қысқартып жатыр.

«Пресс карта мәселесіне келсек, уәкілетті орган кедергі жасайды дегенге өз басым келіспеймін. Пресс карта мәжбүрлеу емес, ол тек қана мүмкіндік беру. Яғни кез келген тілшінің өз құқығы бар. Пресс карта алмаса қолданыстағы заңнама арқылы аккредиттеу жұмысын өткере береді. Егер сіз телефон арқылы жазылып, аккредитациядан өтетін болсаңыз ол өзіңіздің құқығыңыз. Егер сіз пресс карта алып, ешқандай жазылмай онлайн система арқылы, юар код арқылы іс-шараға қатысам десеңіз ешқандай кедергі жоқ. Пресс карта мәселесі әлі қаралуда. Бұл норма емес. Министрлік ұсынған жоба, ұсыныс. Біздің басты мақсатымыз сөз бостандығын, медиақауымдастығының, әрбір тілшінің жұмыс жасауына жағдай жасау. Ақпаратқа қолжетімділігін қамтамасыз ету. Осының бәрін ескіре отырып біздің ақпараттық егеменділігімізді нығайту мәселесі. Талқыланып жатқан заң жобасы ең алдымен сөз бостандығына кепілдік береді. Журналист мәртебесін көтереді. Ақпаратқа қолжетімділік мәселесін нығайтады. Ақпараттық тапсырыстың ашықтығын жария етеді», – деген Қ.Искаков заң жобасының әлі де талқыланатынын, онда барлық тараптың мүддесі ескерілетініне сенім білдірді. Ал талқылауы ұзаққа созылған заңның нақты қашан қабылданатыны тағы да белгісіз боп отыр.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ, «Заң газеті»

Нұрлан САҒЫНДЫҚОВ, Жетісу облысы Полиция департаментінің криминалды полиция басқармасы басшысының орынбасары, полиция подполковнигі;

«ИНТЕРНЕТ-АЛАЯҚТАРҒА АЛДАНЫП ҚАЛМАҢЫЗ!»

бөлек. Қаскөйлер әлеуметтік желі беттеріне өздерін эксперт ретінде көрсетіп акция, криптовалюта арқылы пайда табу жарнамасын салған. Кейін қызығып, ақша салған адамдарға алғашқы пайдаларын да жіберген. Осылайша қарапайым халықтың сеніміне ие болған. Десе де істің байыбы үлкен қаржыға келіп тірелгенде, эксперт те, ақша да зым-зыя жоқ болған.

– Қылмыстық істерді ашу көрсеткіштеріңіз қалай, алаяқтарды құрғытау мүмкін болып жатыр ма?

– Интернет-алаяқтық қылмыстарында дәдіктердің араларында допперлердің болуы істі күрделендіреді. Оның үстіне алаяқтар уысындағы ақшаның 90 пайызы шетел шоттарына түседі. Ал жәбірленушілер болған жайт жайлы кеш хабарлап жатады. Сондықтан істерді ашу кезінде көп қиындық туындайды. Бүгінде түскен арыздың 68-і сотқа жолданды. Қазіргі таңда интернет-алаяқтыққа қатысты заң жобасы қаралында. Алдағы уақытта заңдағы өзгерістер осы іске оң әсер тигізеді деп сенеміз.

– Соңғы уақытта осы қылмыстардың алдын алу мақсатында қандай шаралар атқарылауда?

– 2023 жылдың қыркүйек айының 15 мен 17 күндері Жетісу облысы ПД Криминалды полиция басқармасы ҚАПББ-мен бірлесіп «Интернет алаяқтыққа жол жоқ» профилактикалық іс-шарасын өткізді. Онда көрнекі түрде 40.101 дана парақшалар мен брошюралар таратыла отырып, 23.608 үй тұрғындарына, алаяқтық әрекеттердің жолын кесу, болдырмау жөнінде түсіндірілді. Сондай-ақ, өткізілген профилактикалық іс-шара нәтижелерін бұқаралық ақпарат құралдарында, оның ішінде интернет-ресурстарда кеңінен жариялады. Және де Жетісу облысы аумағында орналасқан қалалық және аудандық мешіт

имамдары арқылы әр аптаның жұма күні мешітке «Жұма намазына» келген жамағатқа интернет-алаяқтығы бойынша құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу туралы түсіндірме жұмыстары жүргізілуде.

Ағымдағы жылдың 6 маусымында Жетісу облысы ПД бастығының №190 бұйрығымен интернет-алаяқтық ашу және тергеу бойынша «Cyberpol» тобы құрылды. Бұл топта Жетісу облысы ПД Тергеу басқармасынан 3 тергеуші, криминалды полиция басқармасынан 3 жедел уәкіл, жедел криминалистікалық басқармасынан 2 криминалист, Ақпараттандыру және байланыс басқармасынан 2 маман бар. «Cyberpol» тобы интернет-алаяқтық ретінде ҚАПББ-де тіркелген қылмыстық істер бойынша күн сайын талдау жүргізіп, қосымша нұсқаулар беруде. Бүгінгі таңда «Cyberpol» тобымен ҚР аумағында интернет-алаяқтық фактісімен ұсталған күдікті адамдарды және олардың Жетісу облысының ПД-да тіркелген қылмыстық істерге қатыстылығы күнделікті жұмыс барысымен тексеріледі. Сондай-ақ, «Cyberpol» тобы Жетісу облысының тұрғындары мен қонақтардың ақпараттық сауаттылығын арттыру бойынша профилактикалық жұмыс жүргізілуде. Бүгінгі таңда 4578 бейнеролик жарияланды, оның 205-сі басылық тарапынан.

Ақпараттық технологияларды, оның ішінде интернет-алаяқтықты пайдалана отырып жасалатын құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу мақсатында, 2023 жылдың шілде айының 16 мен 21 күндері аралығында Жетісу облысы Талдықорған қаласы аумағында «Алаяққа жол жоқ» атты жедел-профилактикалық іс-шарасы өткізілді және оған Жетісу облысы ПД-нің КПБ, ЕҚҚКБ, ҰҚКБ, ӘҚКБ, ТБ, АБ, ЖКБ, КСБ, АЖБ, ЖПҚБ, ӘПБ, ҚКПБ, АББ, ТҚББ, 2-арнайы бөлімі, КҚБТ, Талдықорған қ. ПБ-

ның саптағы жеке құрамының 50% жұмылдырылды. Оның үстіне Жетісу облысы ПД ҚА-ПББ-нің қызметкерлері нұсқау бойынша, тұрақты негізде сенбі және жексенбі күндері интернет-алаяқтығы бойынша құқық бұзушылықтардың алдын алу және жолын кесу туралы аудан және қала тұрғындарына түсіндірме жұмыстарын жүргізіп, брошюралар таратуда. 2023 жылдың қараша айының 11 мен 12 күндері Текелі қаласы, Қаратал ауданында профилактикалық іс-шаралар өткізілді. Жетісу облысы ПД Криминалды полиция басқармасымен ағымдағы жылдың басынан бастап тіркелген интернет-алаяқтық бойынша барлық қылмыстық істер әрдайым зерделеніп, талдау жүргізілуде. Интернет-алаяқтық бойынша қылмыстық істерді ашу және тергеу мәселелеріне ерекше назар аударылуда, бұл бағыттағы жұмыс жалғасып жатыр және Жетісу облысы ПД КПБ басшылығының бақылауында.

– Қарапайым халыққа, жергілікті тұрғындарға берер кеңесіңіз?

– Банк қызметкері ешқашан жеке деректер пен құпия таңбаларды телефон арқылы хабарласып сұрамайтынын есте сақтаңыздар. Түрлі маркетингтік ұсыныстың зат немесе қызмет ұсынатын жарияланымдарға алдын ала төлем жасамаңыздар. Қызмет не зат ұсынып отырған компанияны мұқият қарап зерттеп алыңыздар. Оңай ақшаға елітпеңіздер. Тегін ірімшік тек қақпанда болатынын есте ұстаңыздар. Алаяқтарға ұрынғаныңызды сезсеңіз құқық қорғау орындарына жедел телефон шалыңыз. Сол кезде ғана қылмыстың ізін суытпай ашу мүмкіндігі молаяды.

– Сұхбатыңызға рақмет!

Нұрбол ЖЫЛЫС, «Заң газеті»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР ЗАҢДЫҚ ТҮРҒЫДАН ТОЛЫҚ РЕТТЕЛМЕГЕН

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің Заң факультетінде «Қазақстан Республикасының тұрақты дамуға өту барысында экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің құқықтық мәселелері» деген тақырыпта халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция өтті.

Асқар ӘБДУӘЛІЛҰЛЫ:

Әр таң сайын әкеммен шай ішіп, әңгіме айтуды ұнататынмын. Ол кісі дана адам. Өте байсалды, әрқашан күлімдеп жүретін. Әр әңгімесінің түбінде ой жатушы еді. Бірде әкемнен белгілі тұлға жайлы ойын сұрадым. Елге танымал тұлға мен үшін тым биік көрінетін.

– Әй, Әбдуәлі, осы жерден өзіндік көп көремің. Бірде жазып, бірде оқып отырсың. Жалпы сен заңгер емессің ба?

– Иә, дәл солай. – Онда кітапханада неге жүрсің? Архив қопару біздің іс емес пе, сен заңгерсің ғой, – деп қағытып қалыпты. Әкем сонда «баяндама дайындап отырмын» деп жөнін айтқан. Сол кезде әкем жаңа Жер кодексі дайындап жүрген екен.

Есберген АЛАУХАНОВ: заң ғылымының докторы, профессор.

Әбдуәлі Еренұлы – үлкен ғалым. Кеңестік дәуірде ауыл шаруашылығы, аграрлық құқықтың негізін салды. Осы бағытта көптеген құқықтық-нормативтік құжаттар дайындап, ұрпаққа азық болар біршама еңбек қалдырды.

ның шәкірттері өте көп. Соның әрқайсысы бүгінде мықты ғалым. Ал мына конференцияның мақсаты бір жағынан Әбдуәлі ағамызды ұлықтау болса, екінші жағынан ісін жалғастыру. Экологияға қатысты заңдар бізде бар болғанымен, олар өте осал.

Лаззат ЕРКІНБАЕВА:

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректор.

Бүгінгі шараның басты мақсаты экологиялық қауіпсіздік, тұрақты даму және соның құқықтық мәселелерін талқылап, нақты ұсыныстар беру. Яғни құқықтық тұрғыдан теория мен тәжірибені ұштастыру.

дүәлі Еренұлының 100 жылдығына және ҚазҰУ-дың 90 жылдығына арналып отыр. 2022 жылы Конституцияға өзгерістер енгізілгені белгілі. Өзгеріс бойынша табиғат байлығы енді «Қазақстан халқының меншігі» саналады.

Екінші түйткіл – су мәселесі. Ғалымдардың Орта Азиядағы су мәселесіне қатысты болжамы шындыққа

және өңдеу жүйесі қарастырылған. Алайда заң іс жүзінде толыққанды орындалып жатқан жоқ. Міне осы сияқты экология және жер мәселесіне қатысты түйткілдер жетерлік.

Гүлдана ҚУАНАЛИЕВА:

Кеден, қаржы және экологиялық құқық кафедрасының меңгерушісі: Халықаралық деңгейдегі ғылыми-тәжірибелік конференциямызға Ресей, Қырғызстан, Өзбекстан, Польша, Индонезия мемлекеттерінен өкілдер қатысты. Маңызды басқосу Әбдуәлі Еренұлының 100 жылдығы және Ұлттық университеттің 90 жылдығымен тұспа-тұс келіп отыр.

Конференция барысында Қазақстанның жер және экологиялық заңнамасының, орнықты дамуға көшу жағдайында табиғи ресурстарды ұтымды пайдаланудың өзекті теориялық және тәжірибелік мәселелері талқыланды. Сонымен қатар, елдегі экономикалық саясаттың басымдығы ретінде жер қойнауын пайдалану жүйесін қалыптастыруға, табиғи ресурстарды есепке алуды цифрландыруға, олардың жай-күйіне мониторинг жүргізуге, қолданыстағы экологиялық заңнаманы жетілдіруге қатысты мәселелер қаралды.

Нұрбол ЖЫЛЫС, «Заң газеті»

ТАҒЫЛЫМ

ҰРПАҚ ТӘРБИЕСІ ОТБАСЫНАН БАСТАЛАДЫ

Келер ұрпақтың адал, ұлтжанды, тағылымды болып өсуі отбасында берілген тәлім-тәрбиеге тікелей байланысты. Жас баланың жақсылыққа құштар, жамандықтан алыс жүруі ата-ананың болмыс-бітімі, үйреткен ақыл-кеңесімен тамырлас.

Ғасырлар бойы басты құндылық ретінде дәріптелген отбасылық тәрбиенің соңғы жылдары назардан тыс қалғаны рас. Ақпараттық қауіпсіздікке мән бермеудің кесірінен еліміз өзге елдер мәдениетінің ықпалында қалды.

мемлекеттегі толық емес отбасылар санын көбейтеді. Соның салдарынан жалғызбасты аналар, қараусыз балалар мәселесі туындайды. Отбасын асырау үшін күндіз-түні тынбай жұмыс істеген аналардың бала тәрбиесін уысынан шығарып алатынын, бақылаусыз балалардың қылмысқа ұрынатынын сот тәжірибесінен байқап жүрміз.

беру арқылы талай толғақты сұрақтардың шешімі табылар еді. Ол үшін кемшіліктің салдарымен емес, себебімен күрескен орынды. Мәселен, соттар тараптар ажырасуға арыз бергенде ғана оларды татуластыруға, ашумен емес, ақылмен шешім қабылдауға шақырып жатады.

Бүгінде сотта неке бұзу туралы арыз-шағымдар өте көп. Ажырасуға бел буған ерлі-зайыптылардың сылтауы әртүрлі. Соның ішінде тұрмыстық зорлық, жұмыссыздық, алкоголь мен есірткіге тәуелділік, мінездің үйлеспеуі, ата-ананың ықпалы жиі айтылады.

Жоғарғы Соттың мұрындық болуымен елімізде отбасылық сот пилоттық жобасы қолға алынды. Біраз жыл азаматтық істерді қарайтын соттар мен кемелетке толмағандар істері жөніндегі мамандандырылған соттар жанында жұмыс жүргізген Отбасылық сот пилоттық жобасы некені сақтауға қатысты көптеген түйткілдерді шешудің нақты тетіктерін көрсетіп берді.

Сондықтан, азаматтық заңнамаға өзгеріс енгізе отырып, неке, отбасылық дауларды сот қарауына ұсынғанға дейін тараптардың медиаторлар алдынан өтуін міндеттеген дұрыс-ақ. Сонда медиаторлардың да белсенділігі артып, формальды емес жағдайда, еркін ортада қос тарапты татуластыруға мүмкіндік туады.

А.МУСИНА, Ақтөбе қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы

СОТ СӨЙЛЕСІН

БІРЫҢҒАЙ СОТ ТӘЖІРИБЕСІ СЕНІМДІ НЫҒАЙТАДЫ

Бірыңғай сот тәжірибесін қалыптастырудың маңызы үнемі айтылып, қоғам тарапынан жиі талқыланып келе жатыр. Бұл сот жұмысының сапасын жақсартуға, сотқа деген сенімді нығайтуға септігін тигізетін пәрменді құрал.

істер бойынша нормативтік қаулылар қабылдап, сот тәжірибесінің талдаулары мен тұжырымдамаларын жасап судьяларға ұсынатын. Сондай-ақ, жергілікті соттар Жоғарғы Соттың нақты бір істер бойынша қаулыларын бағдар ететін еді.

Ал бүгінде бұл қатарға IT құралдар қосылды. Жаңа технологияның арқасында судьялар белгілі бір істерді қарағанда республикадағы ортақ тәжірибені сараптап, өзіне үлгі ете алады. Мысалы, Қазақстан Республикасы сот органдарының «Төрелік» деп аталатын автоматтанды-

рылған ақпараттық-талдау жүйесі бар. Бүгінде жұмысын бір арнаға түсірген бұл жүйеде судьялар шығарған шешім, үкімдер жинақталған. Сол арқылы судьялар шешім қабылдаған кезде нақты бір істер санаттары бойынша сот практикасымен, Жоғарғы Соттың талдаулары мен тұжырымдамаларымен таныса алады. Мұндағы «Судьяларға көмек», «Сот практикасы» және басқа да модульдер республика бойынша бірыңғай сот тәжірибесінің қалыптасуына септігін тигізеді.

Бұдан бөлек, Жоғарғы Соттың интернет-ресурсындағы «Талдау» форумының да орны бөлек. Бұл форум кәсіби заңгерлер мен жалпы халыққа қолжетімді. Осы сервистің көмегімен «Сот практикасының цифрлық талдау» жүйесін апробациялауға мүмкіндік туады.

Сот саласын цифрландырудың игілігі аз емес. Жаңа технология істерді жедел, тиімді қарап, құжат дайындау ісін жеңілдетіп қоймай, судьяларға іс бойынша болжамды нәтижені көрсетуге көмектесуде. Сонымен бірге Жоғарғы Сот кейінгі уақытта тәжірибеге енгізген Smart-Bridge платформасының да маңызы ерекше. Платформаны тараптар деректерді «Сот актілерін іздеу», «Істің нәтижесін болжау», «Контрагенттерді тексеру» және «Талап арыздарының конструкторы» және т.б. қызметтерін жасау үшін пайдалана алады.

Жаңа технология сот саласын адам танымастай өзгертті. Сол сияқты бірыңғай сот тәжірибесін қалыптастыру үшін енгізілген жаңа технология жетістіктерінің оң нәтижесін көретін күн де алыс емес.

Е.БОЛАТОВ, Алматы қаласы қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы

